

Det handler om mere end Retstavning. Evaluering af dansk som andetsprog i de frie grundskoler

Rambøll Management, 2004.

Metode

Rambøll Management vurderer, at evalueringen har bredere generaliseringsmuligheder, da den bygger på et bredt kvantitativt og kvalitativt datamateriale.

Evalueringen bygger datamæssigt på fire hovedkilder, hvoraf de to første er kvantitative datakilder, og de to sidste er kvalitative datakilder:

1. Spørgeskemaundersøgelse blandt de frie grundskoler: Vi gennemførte i marts måned 2004 en internetbaseret spørgeskemaundersøgelse blandt landets frie grundskoler. Spørgeskemaet blev sendt ud til samtlige frie grundskoler og havde en svarprocent på 50. Selv om kun halvdelen af skolerne har svaret på spørgeskemaet, vurderer vi, at stikprøven er solid, idet den omfatter ca. 70 % af de tosprogede elever i de frie grundskoler.
2. Analyse af karakterdata for 2002 og 2003: Som nævnt analyserer vi på karakterdata som ét af flere effektmål. Analysen sammenligner et- og tosprogede elevers præstationer i fagene dansk, matematik og engelsk.
3. Personlige interview på otte skoler: Vi har gennemført personlige interview med repræsentanter for skoleledelse, lærere og SFO- ledere på otte frie grundskoler, som repræsenterer skoler forskellige steder i landet, forskellige størrelser, idégrundlag mv.
4. Observationsstudier på fire skoler: På fire af de otte skoler har vi været "flue på væggen" og observeret, hvordan skolerne konkret praktiserer dansk som andetsprog samt øvrige relevante aktiviteter på skolerne som eksempelvis den sociale interaktion i frikvartererne.

Indhold

Rambøll Management præsenterer i denne rapport resultaterne af evalueringen af dansk som andetsprog i de frie grundskoler. Evalueringen er bestilt af Undervisningsministeriet og har grundlæggende til formål at kortlægge, hvordan de frie grundskoler praktiserer dansk som andetsprog og vurdere, hvordan dansk som andetsprog bidrager til at sikre tosprogede elever gode dansk- og fagkundskaber. Evalueringen har omfattet alle frie grundskoler og alle tosprogede elever, uanset national oprindelse, statsborgerskab og forventet ophold i Danmark. Dermed har der ikke været et særligt fokus på en særlig gruppe af frie grundskoler eller særlige grupper af tosprogede elever.

Evalueringen viser en interessant dobbelthed. De frie grundskoler giver således tosprogede elever et godt skoletilbud, hvor de – målt på effektmålene – klarer sig næsten på lige fod med etsprogede elever. Dette sker vel at mærke, selv om skolerne sjældent har lærerkræfter med formelle kvalifikationer. Det er Rambøll Managements vurdering, at forklaringen på dette forhold skal findes i følgende hovedfaktorer, som påvirker de frie grundskolers indsats over for tosprogede elevers sprogtilegnelse:

- Generelt engagerede og fagligt kvalificerede lærerkræfter på skolerne sikrer et godt læringsmiljø.
- Frie grundskoler har mulighed for at afvise elever på skolerne, som f.eks. ikke har en tilstrækkelig dansksproglig kompetence. Mange tosprogede elever har derfor ikke behov for dansk som andetsprog.
- Mange frie grundskoler lægger vægt på sprogtilegnelse i fritidslivet, f.eks. i fritidsordninger og giver dermed tosprogede elever mulighed for at udvikle sproglige kompetencer uden for skolens formelle læringsarenaer.

De frie grundskolers indsats over for tosprogede elever er dog ikke uproblematisk. Mange skoler lægger vægt på et assimilatorisk idégrundlag med klare regler for adfærd – ikke mindst over for tosprogede elever – som elever og forældre skal tilpasse sig. Disse regler kan f.eks.

betyde, at tosprogede elevers modersmål ikke anses for en ressource. Det er Rambøll Managements vurdering, at de skoler – som bløder op på reglerne – og bevæger sig i retning af en mere pluralistisk integrationsopfattelse kan styrke indsatsen over for tosprogede elever. Den pluralistiske tilgang åbner i højere grad op for, at skolen tilpasser sine pædagogiske aktiviteter elevgruppens behov og tillader derfor en mere differentieret pædagogisk indsats, som f.eks. tager afsæt i elevernes samlede sproglige kompetence eller benytter tosprogede læreres potentialer i forhold til forældresamarbejdet m.v. Selv om de frie grundskoler generelt har gode resultater, viser evalueringen en række fælles vanskeligheder på de otte caseskoler, som stiller spørgsmålstejn ved, om skolernes faglighed i forhold til dansk som andetsprog er tilstrækkelig. F.eks. oplever mange af skolerne, at de tosprogede elever har særlige sproglige problemer – f.eks. med ordforråd – som skolerne ikke får løst i tilstrækkelig grad. Der er også eksempler på, at skolerne kan have vanskeligt ved at stille den korrekte "sproglige diagnose" – om en elev har behov for specialpædagogisk bistand eller blot har behov for undervisning i dansk som andetsprog. Set i lyset af disse problemstillinger er det Rambøll Managements vurdering, at de tosprogede elever klarer sig godt i de frie grundskoler. Spørgsmålet er blot, om de klarer sig så godt, som de kunne. Det er vores vurdering, at de frie grundskoler kan udvikle indsatsen ved at kombinere engagementet, de generelt kvalificerede lærere og vægten på sprogtilgængelse i fritiden med en højere grad af faglighed i dansk som andetsprog.

Anbefalinger

På baggrund af rapportens konklusioner har Rambøll Management udarbejdet en række anbefalinger vedrørende dansk som andetsprog i de frie grundskoler. Anbefalinger er opdelt i to dele:

- Anbefalinger til de frie grundskoler.
- Anbefalinger til Undervisningsministeriet.

Anbefalinger til de frie grundskoler

Rapporten viser, at de frie grundskoler dækker over en mangfoldighed af skoletyper, som har meget forskellige betingelser og tilbyder meget forskellige skoletilbud. Vi vurderer dog, at der på tværs af forskelligheden er en række tiltag, som kan styrke tosprogede elevers sproglige udvikling.

Øget faglig fokus på dansk som andetsprog. Som nævnt er det Rambøll Managements vurdering, at der er behov for en styrkelse af dansk som andetsprog i de frie grundskoler. Tosprogede elever

står over for særlige udfordringer, som ikke er dækket ind via den eksisterende pædagogiske indsats. Det er derfor væsentligt, at de frie grundskoler opbygger deres faglighed inden for dansk som andetsprog for at kunne identificere og håndtere disse særlige udfordringer. Konkret kan skolerne f.eks. øge fokus på dansk som andetsprog ved at iværksætte følgende aktiviteter:

- Skolerne kan styrke fagligheden i vurderingerne af tosprogede elevers behov for dansk som andetsprog. Evalueringen har vist, at vurderingerne af tosprogede elevers behov for dansk som andetsprog ofte foretages af ledere eller lærere uden særlige forudsætninger for at vurdere behovet. Skolerne kan styrke og målrette indsatsen over for tosprogede elever ved i højere grad at trække på faglige ressourcepersoner og ved at anvende systematiske test i vurderingen af elevers behov. Derved kan skolerne mere præcist identificere den enkelte elevs behov og sætte ind i forhold til disse behov.
- Skolerne kan løbende følge den enkelte elevs sproglige progression gennem løbende og systematiske vurderinger – eller test – af elevernes sproglige udvikling. I forlængelse af den styrkede faglighed i den sagkyndige vurdering af tosprogede elevers behov for dansk som andetsprog giver de løbende vurderinger muligheder for at sætte ind i forhold til den enkelte elevs behov – også hvis der opstår sproglige vanskeligheder sent i skoleforløbet.
- Skolerne kan organisatorisk tilrettelægge undervisningen i dansk som andetsprog på en måde, som tager hensyn til tosprogede elevers sociale og faglige integration i klassen. Ulempen

ved både enkeltmandsundervisning og holdundervisning er nemlig, at tosprogede elever – når de tages ud af klassen – mister kontakt og status i forhold til de øvrige elever, og mister den faglige kontinuitet i forhold til klassens generelle pædagogiske aktiviteter. Skolerne kan f.eks. imødegå denne ulempe ved at lægge timer i dansk som andetsprog uden for den almindelige undervisningstid.

- Skolerne kan også sætte ind i forhold til tosprogede elever, som i de ældste klasser har problemer med at forstå komplicerede danske tekster eller har behov for et styrket skriftsprog. Skoler, som har mange tosprogede elever, kan f.eks. tilbyde valgfag i dansk til de ældste elever – både tosprogede og etsprogede.

Formelle lærerkompetencer i dansk som andetsprog. For skoler med mange tosprogede elever vil en styrkelse af fagligheden i dansk som andetsprog kunne ske ved at kvalificere den eksisterende lærerstab med fagligt indblik i andetsprogstilegnelse eller ved i fremtidige ansættelsessituationer at rekruttere nye medarbejdere med særlige kompetencer inden for dansk som andetsprog. Dermed vil de frie grundskoler kunne bygge på sit fundament af engagerede lærere, men koble med en specifik faglighed i dansk som andetsprog. En styrket faglighed i dansk som andetsprog vil f.eks. kunne imødegå tendenserne til at sammenblende specialpædagogiske aktiviteter og andetsprogsfaglige aktiviteter. Risikoen ved en sammenblending af de to pædagogiske tilgange er nemlig, at skolerne ikke får et præcist billede af, om tosprogede elever f.eks. har generelle indlæringsvanskeligheder eller blot har forståelsesvanskeligheder – og dermed ikke iværksætter de fagligt mest hensigtsmæssige pædagogiske aktiviteter.

Erfaringsudveksling mellem skoler. For skoler, hvor tosprogede elever udgør en mindre del af elevgrundlaget, er det ikke realistisk at ansætte eller uddanne sig til kompetencer i dansk som andetsprog. Derfor vil det være nyttigt for disse skoler at anvende de netværksaktiviteter, som allerede i dag eksisterer blandt de frie grundskoler til at knytte kontakter til skoler med kompetencer inden for dansk som andetsprog. Dermed vil skolerne kunne ruste sig til at imødegå de mest udbredte problemstillinger, som tosprogede elever står overfor.

Intern vidensdeling. Selv på skoler, som har iværksat uddannelsesaktiviteter i dansk som andetsprog, er der vanskeligheder med at gøre denne kompetence til en "kollektiv viden" på lærerværelset. Dansk som andetsprog som dimension i de øvrige fag har trange kår. Det er derfor vores vurdering, at skoler – som har kompetencer til stede – kan løfte undervisningen af tosprogede elever ved hjælp af enkle midler. Skolerne kan sætte dansk som andetsprog på dagsordenen på pædagogiske temadage. På disse temadage kan skolens egne erfaringer være omdrejningspunktet for oplæg fra den eller de lærere, som har indblik i betingelserne for andetsprogstilegnelse. "Eksperternes" viden skal være allemandseje.

Sproglig udvikling i skole og fritid.

Mange frie grundskoler har knyttet en fritidsordning til skolen. Og en stor del af de tosprogede elever går i disse ordninger. Det er Rambøll Managements vurdering, at en af styrkerne ved de frie grundskolers indsats over for tosprogede elever er fokus på andre sprogstilegnelsesarenaer end skolen. Fritidsordningernes praksis er dog kendetegnet ved ikke at indeholde bevidste sprogstøtteaktiviteter over for tosprogede elever. Det er Rambøll Managements vurdering, at skolerne kan styrke tosprogede elevs sproglige udvikling ved i samarbejde med fritidsordningerne at iværksætte pædagogiske aktiviteter, som både respekterer fritidsordningen som børnenes "frirum" og styrker børnenes sproglige udvikling. Disse aktiviteter kan finde inspiration i de sprogstimuleringsaktiviteter, som kommunerne er forpligtede til at tilbyde tosprogede småbørn i førskolealderen.

Anbefalinger til Undervisningsministeriet.

Forlængelse af støtteperioden til dansk som andetsprog. De frie grundskoler har mulighed for at søge midler til sproglig støtte til tosprogede

elever. I praksis ydes tilskud til og med 3. klasse. Såfremt støtteperioden ønskes forlænget ud over 3. klasse, skal skolen forevise yderligere dokumentation og skriftlig begrundelse. Rambøll Management foreslår Undervisningsministeriet at forlænge støtteperioden, hvis tosprogede elever har behov for særlig støtte. Det giver mulighed for en mere kontinuerlig indsats, som kan modvirke de sproglige vanskeligheder, som tosprogede elever ofte støder på i de ældre klasser.

Pulje til udviklingsaktiviteter målrettet dansk som andetsprog i frie grundskoler. Dansk som andetsprog som fagområde i almindelighed og som dimension i de øvrige fag spiller en mindre rolle i hovedparten af de frie grundskolers indsats over for tosprogede elever. Der er dog nogle frontløberskoler med positive erfaringer, der – kombineret med de ovennævnte problemer, som tosprogede elever møder i skolens ældste klasser – illustrerer, at der er behov for en øget fokus på dansk som andetsprog som fagområde og som dimension.

Rambøll Management foreslår derfor Undervisningsministeriet at afsætte puljemidler til udviklingsaktiviteter i dansk som andetsprog, som kan søges af frie grundskoler. Af hensyn til den generelle forankring af faglig viden om dansk som andetsprog kan det stilles som betingelse for at modtage midler, at erfaringerne formidles videre til andre frie grundskoler. Disse puljemidler kunne også afsættes til udviklingsprojekter, hvor folkeskoler og frie grundskoler udveksler erfaringer. Erfaringsudvekslingen mellem folkeskoler og frie grundskoler kan i særlig grad være perspektivrige i de områder af landet, hvor der er få frie grundskoler med tosprogede elever.

Udvikling af inspirationsmateriale angående en helhedsorienteret indsats. Da få frie grundskoler har erfaringer med et systematisk samspil mellem skole og SFO samt mellem skole og kommunernes sprogstimulering til tosprogede småbørn (paragraf 4a), foreslår Rambøll Management, at Undervisningsministeriet udarbejder et inspirationsmateriale til de frie grundskoler med konkrete eksempler på, hvordan skolen via et helhedsorienteret samarbejde kan styrke tosprogede elevers sproglige udvikling. Disse konkrete eksempler kan tage afsæt i erfaringerne fra sprogstimuleringsindsats, hvor tosprogede elevers sproglige udvikling stimuleres af pædagoger i f.eks. daginstitutioner.

Oversigten er udarbejdet af Rambøll Management.